RESEARCH REPORTS
FROM THE DEPARTMENT OF SOCIOLOGY
UNIVERSITY OF UMEÅ

Sten Höglund

CENTRALISERING OCH REDUKTION AV MEDLEMSINFLYTANDET I EN STOR FACKLIG ORGANISATION

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY, UNIVERSITY OF UMEÅ, UMEÅ 6, SWEDEN

CENTRALISERING OCH REDUKTION AV MEDLEMSINFLYTANDET I EN STOR FACKLIG ORGANISATION

av

Sten Höglund

Avhandling för filosofie doktorsexamen enligt Kungl Maj:ts kungörelse den 23 maj 1969 (SFS 1969:327) att offentligen försvaras i sal F2, södra paviljongerna, Umeå universitet, fredagen den 6 april 1979 kl 10.15.

Umeå universitet

Sociologiska institutionen

CENTRALISATION AND THE REDUCTION OF MEMBERSHIP INFLUENCE IN A LARGE UNION ORGANISATION (Research Reports from the Department of Sociology, University of Umeå, No 52:1979) by Sten Höglund. (In Swedish), ISSN 0566-7[illegible]

This dissertation binds together and draws conclusions from a research project concerning conditions surrounding the growth of a bureaucratic element in large (union) organisations. In order to promote a wider knowledge of these conditions, a study was made of the great constitutional reform which the Swedish Confederation of Trade Unions underwent in 1941. An attempt was made to find the main driving force behind that constitutional reform.

The study was drawn up as a case-study. The method is primarily historical-sociological. The data is primarily drawn from official sources and from the organisations. The results of a number of empirical studies are summarized.

On a concrete level, it is possible to trace the Confederation's great constitutional reform back to conflicts between the Government and organisations operating within the labour market during the economic crisis at the beginning of the 1930's. The Government asserted its position in relation to the Labour organisations, and, as a last resort, threatened them with legislation. The putting through of the Saltsjöbaden Agreement between the Swedish Employers' Association and the Confederation of Trade Unions in 1938, with its subsequent changes towards authoritative centralisation in the Confederations's constitution, took the place of the legislation in question.

On a more general level, centralisation and a reduction in membership influence may be seen as the price to be paid for the Confederation's method of adjusting itself to the development needs of a capitalist economic system. Within the Confederation of Trade Unions, a conflict developed between, on the one hand, the demands of members and the task of functioning as an organ of union struggle, and on the other, the demands of economic politics. These two demands were not always in harmony.

The result of the case-study may thus be seen to be generally applicable on the causal side, in the restrictions which a capitalist economy's development, and the conditions of stabilisation politics, tended to set upon union activity (regarding conflict tactics and wage-policies). On the effect side, the results of the case-study are not generally applicable. From the Government's side, conceivable measures in the face of conflict may include direct compulsion, informal appeals, or total passivity. From the organisation's side, possible reactions may range from voluntary cooperation to open conflict and struggle against the state. The main Swedish union organisations have, except in rare instances, cooperated voluntarily - under the latent threat of state intervention. The price, from the Confederation's side, has included a reduction of membership influence concerning conflict tactics and wage-policies.

At the organisational level, this development has probably worked along with pressure from the Swedish Employers's Association, advantages to be gained from large-scale operation, and the need to find ways to solve inner conflicts, concerning, among other things, the enactment of the solidarity wage-policy under the restrictions mentioned above. Even the "inner dynamic" in large organisations, as identified by Robert Michels, has probably contributed to the total result.

Key Words: Bureaucratisation, centralisation, membership influence, Trade Union, Economic Policy, Government and Organisation.

RESEARCH REPORTS FROM THE
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY
UNIVERSITY OF UMEÅ

NO 52 1979

STEN HÖGLUND

CENTRALISERING OCH REDUKTION AV MEDLEMS-INFLYTANDET I EN STOR FACKLIG ORGANISATION

ISSN 0566-7518

CENTRALISATION AND THE REDUCTION OF MEMBERSHIP INFLUENCE IN A LARGE UNION ORGANISATION (Research Reports from the Department of Sociology, University of Umeå, No 52:1979) by Sten Höglund. (In Swedish), ISSN 0566-7518.

This dissertation binds together and draws conclusions from a research project concerning conditions surrounding the growth of a bureaucratic element in large (union) organisations. In order to promote a wider knowledge of these conditions, a study was made of the great constitutional reform which the Swedish Confederation of Trade Unions underwent in 1941. An attempt was made to find the main driving force behind that constitutional reform.

The study was drawn up as a case-study. The method is primarily historical-sociological. The data is primarily drawn from official sources and from the organisations. The results of a number of empirical studies are summarized.

On a concrete level, it is possible to trace the Confederation's great constitutional reform back to conflicts between the Government and organisations operating within the labour market during the economic crisis at the beginning of the 1930's. The Government asserted its position in relation to the Labour organisations, and, as a last resort, threatened them with legislation. The putting through of the Saltsjöbaden Agreement between the Swedish Employers' Association and the Confederation of Trade Unions in 1938, with its subsequent changes towards authoritative centralisation in the Confederations's constitution, took the place of the legislation in question.

On a more general level, centralisation and a reduction in membership influence may be seen as the price to be paid for the Confederation's method of adjusting itself to the development needs of a capitalist economic system. Within the Confederation of Trade Unions, a conflict developed between, on the one hand, the demands of members and the task of functioning as an organ of union struggle, and on the other, the demands of economic politics. These two demands were not always in harmony.

The result of the case-study may thus be seen to be generally applicable on the causal side, in the restrictions which a capitalist economy's development, and the conditions of stabilisation politics, tended to set upon union activity (regarding conflict tactics and wage-policies). On the effect side, the results of the case-study are not generally applicable. From the Government's side, conceivable measures in the face of conflict may include direct compulsion, informal appeals, or total passivity. From the organisation's side, possible reactions may range from voluntary cooperation to open conflict and struggle against the state. The main Swedish union organisations have, except in rare instances, cooperated voluntarily - under the latent threat of state intervention. The price, from the Confederation's side, has included a reduction of membership influence concerning conflict tactics and wage-policies.

At the organisational level, this development has probably worked along with pressure from the Swedish Employers's Association, advantages to be gained from large-scale operation, and the need to find ways to solve inner conflicts, concerning, among other things, the enactment of the solidarity wage-policy under the restrictions mentioned above. Even the "inner dynamic" in large organisations, as identified by Robert Michels, has probably contributed to the total result.

Key Words: Bureaucratisation, centralisation, membership influence, Trade Union, Economic Policy, Government and Organisation.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sid

KONDENSERAD PRESENTATION 1

FÖRORD 2

1. PROBLEMSTÄLLNING 4

2. ANSATS: FALLSTUDIE AV DEN SVENSKA LANDSORGANISATIONENS STADGEFÖRÄNDRING 1941 4

3. BEGREPPSAPPARAT 5

4. FALLSTUDIEN 6

a. Tidigare forskning om LO:s stadgeförändring 1941 6

b. Diagnos på LO:s stadgeförändring 1941 7

c. Fallstudiens kausala problem: Vad drev fram stadgeförändringen i LO 1941? 9

d. Slutsatsernas vetenskapliga status. Några metodkommentarer 10

e. Alternativa förklaringar 11

Relationerna till Svenska Arbetsgivareföreningen 11

Den solidariska lönepolitiken 12

Storleksfaktorn och den av Michels identifierade "inre dynamiken" 13

Problemet att fördela de gemensamma stridskassorna.... 14

5. PERSPEKTIV PÅ FALLSTUDIENS RESULTAT 15

FOTNOTER 20

LITTERATUR 22

Denna avhandling binder ihop och drar slutsatserna av två tidigare rapporter.* Rapporterna utgör logiskt sammanhängande delar av ett enhetligt problem; sökandet efter betingelser som driver fram byråkratiska drag i stora organisationer. I syfte att utveckla kunskapen om sådana betingelser valde författaren att studera en omfattande förändring av stadgarna i den svenska Landsorganisationen 1941. Denna undersökning har genomförts som en fallstudie. I en första rapport söker författaren fastställa stadgeförändringens huvudsakliga karaktär. I en andra rapport stadgeförändringens huvudsakliga drivkraft. I denna slutliga sammanläggningsdel slutför författaren diskussionen om drivkrafterna till stadgeförändringen samt drar slutsatserna av resultatet.

Huvudresultatet är att denna stora stadgeförändring sannolikt bör ses mot bakgrund av den ekonomiska politikens behov.

*) De tidigare rapporterna är:

Höglund, S, "Demokrati i en stor facklig organisation. En diagnos av den svenska Landsorganisationens stadgeförändring 1941", Umeå 1977

Höglund, S, "En fallstudie i organisationsförändring: Vad drev fram 1941 års stadgeförändring i den svenska Landsorganisationen?", Umeå 1979

FÖRORD

Alla krävande toppbestigningar har varit direkt beroende av tillräckliga bärarresurser. De publikt uppmärksammade bestigningarna av både kända och okända toppar har därför varit kollektiva arbetsprodukter i en utsträckning som massmedia underlåtit att förmedla. Detta framgår av Tore Abrahamssons bok "Himalaya, Himalaya". Det är blott den sista etappen som genomförs av en eller ett litet fåtal. Det är också detta fåtals insats som göres känd, i synnerhet om de lyckas.

På ett delvis jämförbart sätt är även avhandlingar produkter av omfattande kollektiva arbetsinsatser som det är svårt att göra helt tydliga. Indirekt avspeglas det dock i förordens listor över dem författaren har att tacka. Av dessa tacklistor framgår emellertid sällan hur pass omfattande och viktiga de tackade personernas arbetsinsatser faktiskt är. Deras insats kan kanske jämföras med att bära författaren fram till en punkt där han måste gå ensam.

Många är de fackligt aktiva som i olika skeden givit mig viktiga impulser och synpunkter. Främst vill jag nämna Algot Berggren, Erik Idhult och flera av deras arbetskamrater i Hörnefors, Sture Dryler och Lennart Strandberg i Umeå, Sture Ring i Stockholm.

De problem jag skrivit om spänner över en rad olika ämnesområden. Därför har jag i olika faser av arbetet också vänt mig till akademiker med erfarenhet från skilda discipliner. Som min huvudsaklige handledare har Georg Karlsson tålmodigt läst och givit mig värdefulla kommentarer till utkast under alla skeden av arbetets utveckling. Bengt Abrahamsson, Per-Erik Back, Bo Gustafsson, Axel Hadenius och Hans Zetterberg har samtliga under olika skeden bidragit med uppmuntran, viktiga synpunkter och kritik.

Dessutom har sociologiseminariet i Umeå samt en grupp yngre forskare vid sociologiska institutionen i Uppsala ihärdigt arbetat sig igenom textmassan och både uppmuntrat och kritiserat författaren.

Under flera år bar personalen vid Umeå Universitetsbibliotek fram bok efter bok både ur det egna och andra biblioteks magasin. De uthärdade nästan alla författarens idéer om att få behålla böckerna för läsning under lång tid.

När jag vid olika tillfällen besökt LO-arkivet har Madli Kurdve på allt vis sökt tillmötesgå mina önskningar och underlätta mitt arbete.

Per och Annika har utstått ett flerårigt samliv med en avhandlingsförfattare. Deras betydelse för slutresultatet är stor.

Personalen vid expeditionen och vaktmästeriet vid sociologiska institutionen i Umeå har på allt vis underlättat att författarens manuskript överförts till läslig form.

Under flera år uppbar jag doktorandstipendium. De bidragsgivare som gjorde detta möjligt kan inte namnges. De är många. Det som är läsvärt och läsbart i avhandlingen är sålunda främst en produkt av det omfattande kollektiva arbete som dessa och andra personer bidragit med. Ingen annan än undertecknad kan göras ansvarig för bristerna.

Sundsvall den 10 januari 1979

Sten Höglund

1 PROBLEMSTÄLLNING

Uttryckt i generell terminologi är mitt problem att studera betingelser som driver fram byråkratiska drag i stora (fackliga) organisationer. Samtidigt innebär detta också ett studium av vissa betingelser för inre demokrati i sådana organisationer. Följderna för den inre demokratin är bara andra sidan av samma slant.

Genom delrapporterna löper diskussionen av framväxten av vissa byråkratiska drag, deras identifikation och tillkomstbetingelser som ett huvudtema. Konsekvenser för den inre demokratin förtydligas i vissa avseenden som ett komplementärt tema.

2 ANSATS: FALLSTUDIE AV DEN SVENSKA LANDSORGANISATIONENS STADGEFÖRÄNDRING 1941

Arbetet lades upp som en fallstudie av den svenska Landsorganisationens stora stadgereform 1941. Valet av ansats påverkades bl a av Lipsets bedömning att:

> "Den litteratur som sysslar med byråkrati och oligarkiproblemen inom fackföreningarna brukar...antingen bara kommentera detta faktum inom en eller flera organisationer eller omformulera Robert Michels klassiska analys av de förhållanden, som ger upphov till oligarki eller diktatur inom partier och fackliga organisationer. Det har inte uträttats mycket på området för att utveckla en teori som kan verifieras genom undersökningar." (Lipset, S.M. "Den politiska människan", Stockholm 1966, s 278.)

Lipset föreslog i sin bok tre olika metoder att öppna vägarna till större framsteg på detta område:

> "En är att samla kvantitativa fakta från ett stort antal organisationer, en annan är 'case studies' av specifika fall, en tredje är att undersöka avvikande fall." (Ibid., s 315)

Valet av objekt påverkades bl a av att 1941 års stadgeförändring var den svenska Landsorganisationens stora strukturreform (åtminstone innan storavdelningsreformerna genomfördes på förbundsnivå under 60-talet), den var omstridd och det rådde delade meningar om vad som drivit fram denna strukturförändring. Den kunde dessutom hävdas utgöra ett fall av byråkratisering av en stor facklig organisation.

Den konkreta uppgiften var att peka ut de avgörande drivkrafterna till denna stadgeförändrings tillkomst. Tanken var att fallstudien skulle vidga förståelsen av vad för slags krafter som kan driva fram byråkratiska drag i stora organisationer.

3 BEGREPPSAPPARAT

Min begreppsapparat är konventionell utom i ett avseende. Jag kunde inte finna begreppet centralisering, så som det oftast användes, helt tillfredsställande. Enligt min mening innehöll begreppet samtidigt två dimensioner som borde särskiljas till fördel för klarheten i diskussionen. Med centralisering har jag avsett fattandet av beslut för större helheter oavsett om dessa beslut sedan fattats i representativa organ eller på annat sätt (ex vis genom medlemsomröstning inom denna helhet över vissa frågor). Att centralisera en organisation innebär sålunda i mitt språkbruk detsamma som att uppträda i större helhet. Motsatsen är decentralisering.

Termen centralisering, så som den vanligen användes, innebär i mitt språkbruk detsamma som representativ centralisering, d v s att alla beslut i den större helheten fattas i representativa organ. Jag kunde inte se att centralisering med nödvändighet förutsatte representativ centralisering på ett sätt som berättigade ett sådant språkbruk. Även om i praktiken de allra flesta beslut fattas i representativa organ, så fanns den möjligheten kvar att förbehålla medlemskollektivet konstitutionell rätt att avgöra vissa viktiga frågor genom medlemsomröstning. Den konventionella begreppsanvändningen dolde denna möjlighet.

Med byråkratisering har jag avsett ett försvagande av medlemskollektivets kontroll över de beslut som fattas. Medlemskollektivets omfång bestäms av den helhet beslutet gäller. Motsatsen, d v s att stärka medlemskollektivets kontroll över besluten, är demokratisering. Byråkratisering blir i mitt språkbruk närmast liktydigt med representantvälde, d v s begreppet ligger nära den innebörd det har hos Michels.[1)]

4 FALLSTUDIEN

Vid LO:s kongress 1936 bar Svenska Metallindustriarbetareförbundet fram en motion (nr 224) vilken bl a innebar förslag om en utredning med sikte på att revidera Landsorganisationens stadgar i syfte att uppnå större planmässighet i fråga om lönerörelser samt möjliggöra förandet av en lönepolitik, där de lägst betalda arbetargrupperna understöddes.

Efter en kort diskussion beslöt kongressen uppdra åt landssekretariatet att utse en kommitté med uppgift att utreda de av motionen väckta problemen. Efter fem års arbete publicerade denna kommitté, den s k femtonmannakommittén, utredningen "Fackföreningsrörelsen och näringslivet". Den innehöll ett förslag till en genomgripande förändring av organisationens stadgar samt en teckning av bakgrunden och motiven för den föreslagna förändringen.

Vid LO-kongressen i september 1941 föranledde utredningsförslaget en lång diskussion med tidvis skarpa meningsbrytningar. Efter en del smärre förändringar antogs emellertid stadgeförslaget.

I korthet innebar de nya stadgarna att landssekretariatets formella befogenheter gentemot förbunden vidgades avsevärt, att landssekretariatets ledning av de anslutna förbundens fackliga politik skulle ske under hänsynstagande till den enskildes rätt och samhällets berättigade krav, samt att det utgjorde ett formellt krav för medlemsskap i LO, att anslutna förbunds styrelser hade de avgörande beslutsbefogenheterna i samtliga viktiga med avtal förbundna frågor. LO övergick därmed från att tidigare ha varit en federativ sammanslutning av huvudsakligen självständiga förbund till en formellt starkt centraliserad organisation. Den centralisering som genomfördes i och med detta stadgebeslut har utgjort det formella underlaget för utvecklingen av efterkrigstidens centrala avtalsförhandlingar.

a. Tidigare forskning om LO:s stadgeförändring 1941

Tidigare forskning om LO:s stadgeändring 1941 kan sammanfattas på följande sätt: Westerståhl 1946 lämnade inget bestämt svar. Heckscher 1946 lämnade heller inget bestämt svar. Hos båda antyddes möjliga drivkrafter både på stats- och organisationsnivå, på den senare nivån av organisationsintern natur. Elvander 1966 passerar frågan snabbt i ett översiktligt historiskt avsnitt. Stadgeförändringen sättes där i samband med

den solidariska lönepolitikens behov. Drivkraften antages sålunda vara främst organisationsintern. Ullenhag 1970 ansluter sig i översiktliga resonemang i början av sin avhandling till samma ståndpunkt som Elvander.

Med Sunesson börjar stadgeändringen i LO 1941 behandlas som ett självständigt problem. Hans tes är att stadgeändringen är en effekt av statliga ingrepp mot de fackliga organisationerna som bl a förmedlats av socialdemokraternas ställning i stat och fackföreningsorganisationer. Den empiriska behandlingen är dock mer av exemplifierande karaktär än övertygande bevisföring. Gustafsson 1974 passerar 1941 års stadgeändring vid behandlingen av den offentliga sektorns växande roll. Även hos honom ses stadgeändringen som en följd av statliga ingripanden. Den empiriska behandlingen och framförallt jämförande internationellt material övertygar mer än hos Sunesson.

Hadenius 1976 behandlar stadgeändringen 1941 i en bred översikt över LO:s organisationsutveckling från tillkomsten till idag. Hans ansats försvårar emellertid orsaksanalysen. Frågan studeras på organisationsnivå och ur organisationsperspektiv. Han söker motiven till stadgeändringen, d v s vad som studeras blir argumenteringen inom LO. Hadenius' främsta bidrag blir dock avvisandet av tanken att den solidariska lönepolitiken skulle ha spelat någon avgörande roll bakom stadgeförändringens tillkomst. En yttre faktor, Saltsjöbadsavtalet, anges som motiv till stadgeändringen.

b. Diagnos på LO:s stadgeförändring 1941

I den första delen av min avhandling behandlades LO:s stora stadgereformation 1941 deskriptivt.[2)] Syftet med denna genomgång var att undersöka stadgeförändringens karaktär och dess följder för medlemskollektivets kontroll- och inflytandemöjligheter inom organisationen.

Vid analysen av stadgeförändringens karaktär tillämpades en tvådimensionell demokratimodell med avsikt att kunna urskilja och diskutera både de centralistiska dragen och en del av deras demokratiska följder, d v s följderna för medlemmarnas kontroll- och inflytandemöjligheter.

Den centralisering LO genomförde 1941 skapade otvivelaktigt en formell grund för en för förbunden gemensam politik. LO överordnades förbunden och gavs befogenheter att leda dessas fackliga politik i viktiga avseenden, jämte vissa sanktionsmöjligheter. Den samordning av förbundens lönerörelser som mer varaktigt kom till stånd efter 1956 kunde också i allt väsentligt utnyttja den formella ram som redan skapats 1941.

För medlemskollektiven inom förbunden innebar emellertid 1941 års stadgereformation att vissa tidigare existerande möjligheter att utöva kontrollen över förbundens fackliga politik slutligt avskaffades. Medlemsomröstningarna fick i fortsättningen endast ha rådgivande ställning i de förbund som önskade bibehålla medlemskapet i LO. Jämfört med beslutsförhållandena en 10-15 år tidigare var förändringen genomgripande. Vid slutet av 20-talet var det närmast rutin att riksomfattande förbundsavtal skulle gå ut till beslutande omröstning. Resultaten av omröstningarna utövade också ett påtagligt inflytande på beslutsprocessen.

Några nya medel med vilka medlemskollektivet kunde utöva kontroll, som ersatte förlusten av de beslutande medlemsomröstningarna, tillskapades inte. Den skärpta centralism LO genomförde vid kongressen 1941 förankrades formellt i medlemskollektivet enbart via representantvalen. I övrigt skedde "förankringen" i lösare former som konstitutionellt sett inte gav medlemmarna kontrollmöjligheter. Den gemensamma fackliga politik som stadgarna medgav efter 1941 kunde därför utformas av organ som formellt stod friare i förhållande till medlemskollektivet än de tidigare gjort.

Även andra tecken syntes på medlemskollektivets försvagade ställning. Själva sättet att genomföra stadgeförändringen demonstrerade den handlingsfrihet för representantorganen som stadgeförändringen åsyftade i en del andra avseenden. Möjligheterna för medlemmarnas stora massa att ta del av och påverka stadgeförändringen var i realiteten rätt begränsade. Frågan kan även resas i hur stor utsträckning de då var helt medvetna om vad som skedde. De lät dock stadgeförändringen ske och har inte i efterhand i någon större skala krävt dess avskaffande.

Delegatvalen till representantorgan och kongresser var, som instrument för medlemmarnas kontroll av den faktiska politiken, trubbiga. De kunde självfallet endast avse hela personer, med alla deras för- och nackdelar och bedömningarna av personens handlande kunde endast ske över en hel kongressperiod. De kunde endast avse val eller avsättning och någon gradering av medlemsreaktionerna var inte möjlig. I förhållande härtill var exempelvis avtalsomröstningarna precisare instrument för medlemsopinionen.[3)]

Deltagandet i avtalsomröstningarna låg genomsnittligt på drygt 50 procent med ett maximum på mellan 80 och 90 procent enligt bl a Westerståhls avhandling. I valen av kongressombud deltog uppskattningsvis 8-15 %.[4)]

Dessa siffror uttrycker sannolikt bl a medlemmarnas svårigheter att använda valen som kontrollinstrument. De som uttryck för medlemsuppfattningarna betydligt starkare avtalsomröstningarna ersattes sålunda av de i detta avseende svagare representantvalen.

Några omedelbara slutsatser om den fackliga politik som LO genomfört kan inte dragas av denna studie av stadgeförändringens formella och konstitutionella innebörd. Även om LO:s fackliga politik blott i mer begränsad utsträckning kan ses som uttryck för medlemskollektivets kontroll över organisationen, är den i många viktiga avseenden ändå anpassad till krav och önskningar hos medlemmarna.

c. Fallstudiens kausala problem: vad drev fram stadgeförändringen i LO 1941?

I en andra del av min avhandling hävdas att stadgeförändringen i LO 1941 främst drevs fram av yttre betingelser.[5)]

Dessa yttre betingelser kan i korthet sammanfattas på följande sätt. 30-talskrisen och de tilltagande anpassningsproblemen för näringslivet till utvecklingen på världsmarknaden, de vidgade klassmotsättningarna och de tilltagande striderna på arbetsmarknaden, den stegrade arbetslösheten och de tilltagande sociala problemen, tvang staten att vidga sitt inflytande över förhållandena i näringslivet och att söka avväga krisens konsekvenser mellan olika samhällsklasser.

Samtidigt tvang arbetsmarknadsorganisationernas växande styrka och de tilltagande verkningarna av deras strider staten att hävda sin auktoritet gentemot dessa. I den s k "kohandeln" mellan socialdemokrater och bondeförbundet hade ett arbetslöshetsprogram överenskommits. Dess genomförande hindrades i betydande utsträckning (dock ej enbart) av en omfattande konflikt över lönesättningen inom byggnadsbranschen 1933/34. Omfattande riksdagskrav på åtgärder från statens sida ledde till att Nothinkommittén tillsattes för att utreda frågan om folkförsörjning och arbetsfred. I Nothinkommitténs förslag till åtgärder hade lagstiftningsförslagen givits en funktion de inte tidigare haft. De skulle förmå arbetsmarknadsorganisationerna att genomföra det staten måste genomföra om inte organisationerna själva åtgärdade det. Mot bakgrund av Nothinkommitténs utredning genomfördes huvudavtalet mellan SAF och LO 1938 och de med detta avtal sammanhängande centralistiska momenten i LO:s stadgeför-

ändring 1941. Organisationerna föredrog och var förmögna att väja för lagstiftningshotet.

Den topptunga, byråkratiska auktoritetsstruktur som präglade LO:s stadgar efter 1941 var främst en följd av att de centralistiska momenten skulle träda i stället för statliga åtgärder. LO skulle i speciella situationer ha de formella möjligheterna att kunna underordna medlemskraven under "samhällets berättigade krav". Bakom detta uttryck i LO-stadgarnas § 1 samt bakom uttrycket "samhällsviktiga funktioner" i huvudavtalets kap V låg organisationernas eftergifter för lagstiftningskraven i fotspåren på krisårens arbetsmarknadskonflikter och främst 1933/34 års byggnadskonflikt. Verkningarna av denna anpassning blev mest genomgripande för LO.

Där arbetsmarknadsorganisationernas "ställföreträdande lagstiftning" eventuellt skulle vara otillräcklig för att bemästra situationen, var staten beredd att i sista hand ingripa med beredskapslagstiftning. Studier av LO:s inre utveckling efter 1941 visar på spänningen mellan medlemskrav och samhällsansvar. Parallellt med LO:s växande ekonomiskt politiska betydelse avtar tillämpningen även av vissa rådgivande former av medlemsinflytande. Medlemsreaktionerna ger uttryck för denna inre motsättning.

d. Slutsatsernas vetenskapliga status. Några metodkommentarer.

Detta är en fallstudie, som genomförts över ett historiskt fall. Slutsatser från en sådan kan aldrig nå den säkerhet som kan medges av en experimentell uppläggning. Principiellt är fallstudier explorativa, d v s hypotesformulerande snarare än hypotesprövande. Det är möjligt att uppnå en rimlig eller sannolik rekonstruktion av sammanhangen, inte ovedersägliga orsakssamband i samma mening som vid en experimentell ansats.

Två slags åtgärder är emellertid möjliga för att stärka sannolikheten i den rekonstruktion som gjorts vid en fallstudie. Den ena är att genomföra komparativa studier. I viss, men tämligen ringa, utsträckning har jämförande uppgifter refererats i denna studie. En uppläggning av strikta komparativa studier är en krävande och kostsam uppgift. Det ligger utom gränsen för mina möjligheter att göra något sådant i detta sammanhang. Den andra åtgärd som kan vidtas är att granska förekommande alternativa förklaringsmodeller. Inte heller detta kan leda till experimentell styrka i slutsatserna, men stärker den egna rekonstruktionen i de avseenden

alternativen visas vara mindre rimliga eller sannolika. Detta är vad som i liten skala närmast skall göras.

För att undvika missförstånd ska jag kanske betona att diskussionen även fortsättningsvis söker frilägga den avgörande drivkraften bakom stadgeändringen. Den syftar inte till att utesluta de avvisade faktorerna från all eventuell inverkan på denna och senare strukturförändringar i LO.

e. Alternativa förklaringar

Relationerna till Svenska Arbetsgivareföreningen

Det har ibland föreslagits att centraliseringen i LO skulle förklaras av relationerna till Svenska Arbetsgivareföreningen. I akademiska sammanhang har denna faktor nämnts bl a av Hadenius.[6)]

Inom LO har man även vid några tillfällen sökt motivera krav på ett stärkande av LO:s befogenheter med hänvisning till SAF:s inre struktur och enhetliga uppträdande.[7)]

Att man stundom sökt en förklaring till LO:s centralisering här kan i sin tur eventuellt ha en bakgrund i att SAF själv uppenbart eftersträvade ett stärkande av LO:s befogenheter över förbunden och avdelningarna.[8)]

Analytiskt kan emellertid följande sägas. Svenska Arbetsgivareföreningens grad av enhetlighet i uppträdandet tvingar fram minst samma grad av enhetlighet i LO:s uppträdande vid konflikt. Graden av enhetlighet (centralism) bestäms därför av motpartens. Detta räcker emellertid inte för att förklara den stadgeändring LO genomförde 1941. Enhetlighet i uppträdandet kan uppnås med andra medel än dem stadgeförändringen innebar. Den viktiga frågan om hur beslut om den gemensamma politiken och om avtalsinnehållet skall avgöras, är inte generellt avgjord av detta slags behov av enhetlighet.

Historiskt visar det sig också att SAF:s taktik och aktioner varken före 1910, under 1920-talet eller under de första krisåren under 30-talet ledde till slutförda strävanden att bygga upp en stadgefäst auktoritetsstruktur av det slag som genomfördes 1941. Behoven av enhetlighet inom LO och de beslutsproblem som betingades av de fackliga stridsvillkoren löstes varje gång med informella medel.[9)]

De historiska spåren leder till krisårens konflikter och där i första hand till 1933/34 års byggnadskonflikt och dess verkningar för den statliga politiken. Betraktad såsom en facklig konflikt var den visserligen omfattande, men främst genom att den var så långvarig. Den var emellertid inte större än 1909 års storstrejk eller de strider LO-förbunden utkämpade under 1920 och 1928 om vi mäter antalet förlorade arbetsdagar per år. Både SAF och LO syns ur sina intresseorganisationsperspektiv ha betraktat denna konflikt som en, visserligen omfattande och segsliten, men helt reguljär facklig konflikt.[10)]

Det är synnerligen svårt att se att de extraordinära befogenheter som 1941 års stadgeförändring gav LO skulle ha gjorts nödvändiga främst av den fackliga stridens villkor och relationerna till Svenska Arbetsgivareföreningen.

Den solidariska lönepolitiken

Den främsta konkurrerande förklaringen till stadgeförändringen 1941 har i praktiken byggts upp kring den solidariska lönepolitikens behov.[11)] Efter Axel Hadenius' avhandling torde emellertid denna hypotes kunna avvisas som föga rimlig. Han visar främst att det inte går att förankra hypotesen om den solidariska lönepolitikens roll som drivkraft till stadgeförändringen på motivplanet, d v s på den subjektiva nivån.[12)]

Inte heller på den objektiva nivån syns det möjligt att förankra denna hypotes. LO:s försök att styra den fackliga verksamheten mot 30-talets slut var föga inriktat på att omfördela mellan förbundskollektiven. Först krigsförhållandena drev fram en viss styrning av avtalens lönemässiga innehåll.[13)] Men stadgeförändringen hade förberetts långt innan kriget.

Den ekonomiska utvecklingen under 30-talets senare del syns heller inte ha aktualiserat löneutvecklingen som något medvetet ekonomiskt politiskt problem. Den faktiska ekonomiska utvecklingen medgav både en viss real standardförbättring för de sysselsatta arbetarna och en vidgning av investeringsutrymmet.[14)]

De element under 30-talet som pekar hän emot den solidariska lönepolitiken är sålunda främst av ideologisk art. Det är bl a vissa formuleringar i motion nr 224 till LO:s kongress 1936 och det är inlägg av Fackföreningsrörelsens redaktör Albin Lind. Dessa element räcker inte för att

vidmakthålla hypotesen om att den solidariska lönepolitiken skulle ha utgjort någon betydelsefull drivkraft till stadgeändringen 1941.

Storleksfaktorn och den av Michels identifierade "inre dynamiken"

I en känd bok från 1911 pekade Robert Michels på spontana tendenser i varje stor organisation att utveckla oligarkiska (byråkratiska) drag, d v s ett representant- eller toppstyre. Förklaringen härtill låg, enligt hans mening, huvudsakligen i en inre dynamik som gjorde det allt svårare för medlemmarna i en stor organisation att behålla och utöva den reella kontrollen över viktiga beslut.[15)]

Michels pekade på hur den alltmer komplicerade organisationen, ofrånkomliga praktiska behov av ledning och administration, av representanter, ledningens dominans över kommunikationssystem och politisk erfarenhet, tendenserna till en social separation mellan representanter och övriga medlemmar och till viss passivitet bland medlemmarna o s v, samverkade till att ledningens grepp om organisationen hårdnade och att medlemmarna hade svårt att göra något riktigt effektivt åt den saken.

Som tendensutsaga torde Michels' tes vara tillämpbar på varje stor organisation. Denna tendens kan också antagas ha en ansenlig genomslagskraft. Alla av oss kända stora organisationer uppvisar nämligen tydliga tendenser till toppstyre. Till och med i socialistiska organisationer och samhällen, d v s där man minst borde vänta sig något sådant, kan likartade tendenser iakttagas. Demokrati är sålunda inte bara något önskvärt och till fördel för medlemmarna i en stor organisation eller i ett samhälle. Demokrati är också arbetsamt att vidmakthålla, både för medlemmar/medborgare och för representanter.

LO utgör säkert inte något undantag i dessa avseenden, utan får säkert invärtes kämpa med vissa spontana tendenser bort från demokratiska inre förhållanden, liksom andra stora organisationer.

Några bevisproblem med Michels' teori kan dock förtjäna att uppmärksammas. Teorin räknar endast med orsaker inom organisationen, och de processer som identifierats är främst spontana, d v s inte medvetna och planerade (åtminstone inte på den nivå där verkningarna för medlemsinflytandet framträder).[16)]

Michels' teori har utan tvekan haft en anslående "face validity". Man har kunnat peka på den universella tendensen till toppstyre i stora organisationer. Samtidigt har man i de processer Michels identifierat haft en sammanhängande kedja orsaker som obestridligen bör ha existerat i varje stor organisation. Även om denna orsakskedja inte besuttit någon tvingande nödvändighet (motverkande processer kan utan svårighet både antagas och identifieras), så har den haft karaktär av en slags omständigheternas envisa utnötning av idealen. Ibland har det vetenskapliga frågandet avstannat på denna punkt. Man har tenderat att glömma att den samtidiga existensen av en tänkbar orsak och en påvisad effekt inte är tillräckliga för att belägga ett samband dem emellan.[17)]

Användes Michels' teori på detta sätt får den givetvis främst ett doktrinärt intresse. De processer han identiferat existerar. Deras faktiska genomslagskraft är svår att bestämma. Till förklaringen av 1941 års stadgeändring i LO kan jag inte se att denna teori kan lämna några specifika bidrag. LO:s stadgeändring 1941 kan visas ha rimliga och sannolika samband främst med en yttre problematik. Sannolikheten att denna yttre problematik utgjorde den främsta drivkraften till stadgeändringen kan styrkas både med en rekonstruktion av händelseförloppet och med vissa internationella jämförelser. Stadgeändringen var vidare på intet sätt spontan, utan i högsta grad medveten och planerad på den nivå där den genomfördes.

De av Michels identifierade inre processerna må ha medverkat till det slutliga resultatet. Det är sannolikt. De drev emellertid inte fram det.

Problemet att fördela de gemensamma stridskassorna

Denna faktor nämnes i akademiska sammanhang av Hadenius. Dess roll har också diskuterats i fackliga sammanhang.[18)]

Gemensamt för den fackliga argumentationen på denna punkt är att den främst ligger på förbundsnivå, d v s på en våning längre ned i organisationen. Argumenten syftar inte i första hand till att förklara LO:s extraordinära befogenheter, utan i stället främst förbundsstyrelsernas s k vetorätt.[19)] Carlson utgör emellertid ett undantag. I viss utsträckning syns han vilja härleda även LO:s vidgade befogenheter 1941 från denna fördelningsproblematik.[20)]

Huvuddelen av stridsfonderna fanns emellertid inom förbunden och det är svårt att inse att förbunden, med hänvisning till problemen att fördela LO:s relativt sett små fonder, skulle ha accepterat den auktoritetsstruktur som genomdrevs av kongressen 1941. Ingenstädes i protokoll eller andra handlingar vid 1941 års kongress eller i förberedelserna till stadgeändringen, förekommer något som pekar på att denna problematik skulle ha spelat någon betydelsefull eller avgörande roll bakom stadgeändringens tillkomst.

5 PERSPEKTIV PÅ FALLSTUDIENS RESULTAT

Synpunkterna i detta avslutande avsnitt får en mer spekulativ prägel. Syftet är att sätta in fallstudieresultat i ett litet större sammanhang och söka peka ut vad som är allmängiltigt resp vad som är specifikt i detta fall.

Vad som har frilagts utgör sannolikt inte några allmängiltiga drivkrafter till byråkratisering i stora fackliga organisationer. Snarare bör förlusterna i medlemsdemokratin 1941 beskrivas som ett slags kostnader för den svenska Landsorganisationens sätt att anpassa sig till en kapitalistisk ekonomis utvecklingsvillkor. Det mönster i vilket den studerade stadgeförändringen i LO 1941 ingår, syns nämligen kunna sammanfattas efter ungefär följande linjer.

Sedan 30-talet har LO utvecklat en alltmer markerad dubbel roll. Å ena sidan skall organisationen tjäna som redskap för medlemskraven. I denna egenskap skall organisationen fungera som en facklig kamporganisation. Medlemmarnas förutsättningar att försäkra sig om att denna sida av organisationens verksamhet består, är beroende av de kontrollmedel de har till sitt förfogande. Å andra sidan söker LO uppfylla vissa uppgifter som, även om de som regel inte formellt och öppet framträder som statskrav, i praktiken spelar en viktig roll för den ekonomiska politiken. Dessa två uppgifter står i ett visst motsatsförhållande till varandra. Uppgifterna på det senare området tillväxer över tid. Parallellt härmed syns den inre demokratin avta. Avtar den inre demokratin, så avtar också organisationernas karaktär av resurs i arbetarklassens händer.

Denna utveckling av LO:s dubbla roll sammanhänger med de makro-ekonomiska eller stabiliseringspolitiska problemen. Dessa rör främst:

1. sysselsättningsnivå (arbetslöshet)
2. inflation (pris- och löneutveckling)
3. balansen i utrikeshandeln [21]

När de stabiliseringspolitiska problemen har tilltagit har staten tvingats vidga sina ingripanden i det ekonomiska livet. I detta sammanhang konstaterar jag bara att de statliga ingreppen tillvuxit över tid, och att detta framförallt skett i samband med krisperioder och krig.

I början av 30-talet var det främst arbetslösheten och de statliga strävandena att påverka denna med ett byggnadsprogram som föranledde motsättningar till organisationerna. Detta följde främst av att konflikten i byggnadsbranschen 1933/34 i viss utsträckning kom att utgöra ett hinder för statens politik. För att undanröja detta hinder, hotade staten i byggnadskonfliktens slutskede med tvångsingripande. För att försvåra upprepningen av något liknande fanns bl a följande disciplinära alternativ:

1. lagstiftning
2. avtal mellan huvudorganisationerna
3. förändring av organisationsstadgarna
4. någon kombination av en eller flera av de nämnda åtgärderna [22]

Ut ur den process som bl a initierats av erfarenheterna av denna konflikt följde sedan 1938 års huvudavtal mellan SAF och LO, samt 1941 års stadgeförändring i LO. Förbund som önskade behålla medlemsskapet i LO fick nu inte längre anordna beslutande omröstningar om avtal. Det bör poängteras att den viktigaste drivkraften var svårigheterna för staten att genomföra byggnadsprogrammet. [23]

Om vad som sedan hände efter kriget finns redan mycket skrivet. Inflation och underskott i bytesbalansen utvecklades till de främsta problemen. Olika utvägar prövades, bl a med direkta statliga vädjanden och uppmaningar om återhållsamhet i lönekraven och frivillig återhållsamhet från de fackliga organisationernas sida. Svårigheterna var bl a att legitimera åtgärderna. Under kritik emot den förda politiken och påvisande av de fackliga organisationernas svårigheter att genomföra den, utvecklades Gösta Rehns och Rudolf Meidners modell. Deras tankegångar präglade innehållet i utredningen "Fackföreningsrörelsen och den fulla sysselsättningen" till 1951 års LO-kongress. Dokumenten antogs av kongressen. I denna modell utgjorde ett

slags likalönsprincip en nödvändig förutsättning för den eftersträvade återhållsamheten i löneutvecklingen. Parallellt härmed skärptes LO:s beslutsbefogenheter över förbundens stridsåtgärder ytterligare. Samtidigt "tolkades" 1941 års kongressbeslut att innebära rätt för LO att även låta överväganden om lönekravens effekter på vitala samhällsintressen inverka på tillståndsgivningen till förbundens stridsåtgärder. Genomförandet av denna modell förutsatte att förbundens lönerörelser samordnades.[24)]

Den dubbelroll som LO i ökad utsträckning ställdes inför, diskuterades bl a av Rehn i en artikel i Tiden 1953.[25)] LO:s anpassning till den ekonomiska politikens ökade krav syns inte ha varit problemfri.[26)]

Fr o m 1956 permanentades de centraliserade avtalsförhandlingarna. De har därefter bl a tjänat att underlätta den ekonomiska politiken (möjligheterna att påverka inflationen). I samband därmed avskaffades omedelbart nästan helt de rådgivande omröstningarna vilka tillämpats i förbunden i sakta sjunkande omfattning efter 1941. De rådgivande avtalskonferenserna som i stigande grad kommit att användas mellan 1945 och 1955, tillämpades efter 1956 i sakta sjunkande omfattning. Detta innebar att medlemsinflytandet över de centrala avtalen avtog.[27)]

I takt med LO:s alltmer expanderande ekonomiskt politiska roll, har LO:s resurser starkt utvecklats. Samtidigt har under 60-talet genomförts en omfattande storavdelningsreform på förbundsnivå. Förbundsanställda ombudsmän har under samma period efterhand kommit att spela en alltmer betydelsefull roll i de lokala förhandlingarna.[27)] Även över de lokala uppgörelserna avtog medlemsinflytandet.

Under 70-talet har balansproblemen i ekonomin kommit att avse flertalet av de ekonomiskt politiska målsättningarna på samma gång. Olika inkomstpolitiska helhetslösningar har diskuterats.[28)] Här länkas också lönefondsdiskussionen in med försöken att förena kapitalbildning med något slags svar på kraven på inflytande i produktionen. Trycket underifrån inom LO med krav på medlemsinflytande har också ökat. Det siffermaterial jag använt svarar däremot inte längre entydigt på vad som skett med den inre demokratin.[29)]

Det allmängiltiga i detta förlopp ligger sålunda på orsakssidan i restriktioner som den ekonomiska obalansen ger upphov till. Åtminstone är denna typ av balansproblem gängse i kapitalistiska ekonomier. Denna typ av orsaker förklarar i första hand de tilltagande strävandena från statens sida

att bemästra utvecklingen. Sådana strävanden kan också iakttagas i alla västländer. Längre än så är förloppet inte allmängiltigt.

Både på stats- och organisationsnivå finns sedan en rad alternativa handlingsmönster. Staten kan exempelvis tillgripa allt från informella vädjanden till öppet tvång beroende på läge och möjligheter. Organisationerna kan, givetvis åter efter läge och möjligheter, svara med allt från frivillig medverkan till öppet motstånd. Med ett fåtal undantag har de svenska fackliga organisationerna medverkat frivilligt - under det latenta hotet om statligt ingripande.[30] Priset för LO:s del har varit en successiv reduktion av medlemmarnas möjligheter att utöva inflytande över just de sidor av den fackliga verksamheten som tenderar komma i konflikt med statens ekonomiska politik, d v s främst stridsåtgärder och lönepolitik. Detta anpassningsmönster gäller även för andra fackliga organisationer i Sverige. Sett ur medlemmarnas perspektiv innebär detta att man under 50- och 60-talet bytte till sig ett relativt välstånd (genom att befrämja möjligheterna att genomföra vissa konjunkturpolitiska åtgärder) på kapitalismens osäkra villkor till priset av en reducerad kontroll över de egna fackliga organisationerna. Frågan hur värdet av detta utbyte sedan skall bedömas blir givetvis delvis en fråga om hur man bedömer kapitalismens fortsatta utvecklingsmöjligheter.

I ett än vidare perspektiv kan den tilltagande auktoritativa centraliseringen också sättas i samband med produktionens tilltagande samhälleliga karaktär och dess därmed ökade känslighet för inre och yttre störningar. På organisationsnivå har denna utveckling på olika sätt samverkat med trycket från Svenska Arbetsgivareföreningen, vissa stordriftsfördelar, behoven att finna sätt att lösa inre motsättningar i de fackliga organisationerna bl a över stridskassornas fördelning men även mellan olika meningsriktningar och över den solidariska lönepolitikens tillämpning under de givna restriktionerna. Den av Michels identifierade inre dynamiken i en stor organisation har här också med all sannolikhet bidragit. Flertalet av dessa faktorer på organisationsnivå hör till dem som organisationsteori brukar framhålla som potentiella drivkrafter till en centralisering och en benägenhet att flytta avgörandena högre upp och längre bort från medlemmarna.

Studiet av fall med unika inslag kan ge anvisningar om de gängse förklaringsmodellernas begränsning. För organisationsteorins del kan slutsatserna sägas bli att åtminstone studiet av vissa strukturförändringar i svenska fackliga organisationer inte på något självklart sätt kan antas vara betingade enbart, eller ens främst, av förhållanden på organisationsnivå. Traditionerna från USA och från Michels har eljest huvudsakligen pekat i denna riktning. Det har givetvis också psykologiskt sett legat i organisationsteorins perspektiv att främst fokusera sökandet efter determinanter på organisationsnivå.

FOTNOTER

1) Beträffande ytterligare diskussioner kring begreppen och deras definitioner och innebörd, se Höglund 1977, sid 8 ff samt 23 f. Beträffande Michels se Michels 1962, Höglund 1973 samt denna rapport sid 13.

2) Höglund, S. 1977, sid 18 ff.

3) Höglund, S. 1977, sid 44 ff.

4) Ibid, sid 64 ff samt 58 ff.

5) Höglund, S. "En fallstudie i organisationsförändring. Vad drev fram 1941 års stadgeförändring i den svenska Landsorganisationen", Umeå 1979 (Mimeo).

6) Den ingår som ett bland flera alternativ bland de skisserade hypoteser som inleder hans avhandling. Se Hadenius 1976, sid 9. I hans förklaring av 1941 års stadgeförändring spelar dock denna faktor ingen roll.

7) Se bl a Casparsson, Halmstad 1966, sid 136 ff och 283 ff samt Sölvén 1952, sid 10.

8) Se bl a Höglund 1978, sid 47 ff samt 63 f.

9) Betr. händelserna före 1910 se Casparsson, sid 87 ff.
Betr. speciellt storstrejken 1909 se a.a., sid 110 ff. Jfr på denna punkt även Schiller. Slutsatserna från storstrejken framgår bl a av Casparsson, sid 134 ff.
Betr. händelserna under 20-talet se Casparsson, sid 193 ff.
Betr. storlockouten 1925 se a.a., sid 213 ff.
Striderna under 30-talets första år kan följas i Casparsson sid 264 ff.

10) Se bl a Casparsson, Karlskrona 1968, sid 188.

11) Se bl a Sölvén 1952, sid 9 ff, främst sid 10 och 14. Se även Elvander 1968, sid 28 f och Ullenhag 1971.

12) För ett komprimerat sammandrag av Hadenius' argumentation på denna punkt se Höglund 1979:1, sid 20 ff.

13) Hadenius, sid 52 f

14) Se Höglund 1979:1, sid 48 ff.

15) Michels, R. "Political Parties" (1911) 1968. I en artikel i Sociologisk Forskning nr 1/1973 har jag pekat på några grundtankar i Michels' analys.

16) I Michels' egen text ledes förklaringarna i viss utsträckning i sista hand tillbaka till individuella egenskaper hos de personer som befolkar organisationen. Se därom bl a i Höglund (1973). Det är emellertid möjligt att skala av de för en nutida läsare stötande individualpsykologiska antaganden Michels laborerar med och att bibehålla de socialpsykologiska och praktiskt organisatoriska moment som idag framstår som mer rimliga. Se bl a ovan.

17) Jfr bl a Lipsets kommentar, i Lipset sid 278.

18) För några exempel på det sistnämnda, se Carlson, B. sid 135 f; "Medlem driver på" /Byggnads/, Brev 4, sid 13; Metallarbetaren nr 28-30/1973, sid 3. Se även Sölvén 1952, sid 10. Hadenius nämner hypotesen som ett alternativ bland flera i inledningen till sin avhandling. Hadenius (1976), sid 9 f. Den spelar dock ingen roll i hans förklaring av stadgeförändringen 1941.

19) Även i detta syfte är argumentationen icke tillräcklig, vilket lätt kan visas.

20) Carlson, sid 135 f.

21) Se olika läroböcker och standardverk i nationalekonomi, exempelvis Delander-Edebalk, sid 78 ff eller Kragh i Södersten (ed.) 1974, sid 96 ff. Ibland räknas även inkomstfördelning och den ekonomiska tillväxten till dessa mål.

22) Det fanns ur statsperspektiv sålunda flera funktionella substitut. De var icke ekvivalenta, men kunde i viss utsträckning konstrueras till alternativa åtgärder. Internationella jämförelser styrker detta perspektiv. Se bl a Elvander 1968, sid 99 och densamme 1974, sid 79. Se även Höglund 1979:1, sid 32 ff, 38 ff samt Gustafsson 1974.

23) Se Höglund 1979:1, sid 31 ff.

24) Se "Fackföreningsrörelsen och den fulla sysselsättningen", sid 129 ff; Hadenius sid 72 ff; Jörberg sid 49 ff; Lindbeck 1975, sid 37 ff; Meidner 1973, sid 14 ff; Öhman 1973, sid 137; Höglund 1979:1 sid 56 f.

25) Rehn, G. "Organisationerna och friheten" i Tiden 1953:517-525.

26) För perioden 1945-55 framkommer detta tydligt i Hadenius, sid 68 ff.

27) Se Hadenius, sid 91 ff passim samt Höglund 1979:1, sid 58 f.

28) Se bl a Calmfors-Lundberg, passim; Fredriksson-Gunnmo, sid 129 ff och 194 ff; "Ekonomisk politik inför 1980-talet", m fl.

29) Denna fråga är f ö under utredning inom LO inför nästa kongress.

30) I ett fåtal fall har fullbordade statliga ingripanden genomförts. Det mest uppmärksammade mot SACO 1971.

LITTERATUR

Calmfors, L. och Lundberg, E. "Inflation och arbetslöshet", Stockholm 1974

Carlson, B. "LO och fackförbunden", Stockholm 1969

Casparsson, R. "LO. Bakgrund. Utveckling. Verksamhet", Halmstad 1966

Casparsson, R. "Saltsjöbadsavtalet i historisk belysning", Karlskrona 1966

Delander, L. och Edebalk, P.G. "Samhällets ekonomi", Kristianstad 1966

"Ekonomisk politik inför 1980-talet", Arlöv 1977

Elvander, N. "Intresseorganisationerna i dagens Sverige", Lund 1968

Elvander, N. "Staten och organisationerna på arbetsmarknaden i de nordiska länderna. En komparativ översikt" i Brantgärde, L. et. al. "Konfliktlösning på arbetsmarknaden", sid 57-131, Lund 1974

"Fackföreningsrörelsen och den fulla sysselsättningen", Malmö 1953

Fredriksson, A. och Gunnmo, A. "Våra fackliga organisationer", Uddevalla 1974

Gustafsson, B. m fl. "Perspektiv på den offentliga sektorn under 30-talet" i "Kriser och krispolitik i Norden under mellankrigstiden", Uppsala 1974, sid 105-153

Hadenius, A. "Facklig organisationsutveckling. En studie av Landsorganisationen i Sverige", Stockholm 1976. Diss.

Heckscher, G. "Staten och organisationerna", Stockholm 1951

Höglund, S. "Några anteckningar till läsningen av Robert Michels' bok 'Political Parties'", i Sociologisk Forskning nr 1/1973, sid 38-57

Höglund, S. "Demokrati i en stor facklig organisation. En diagnos av den svenska Landsorganisationens stadgeförändring 1941", Umeå 1977 (Mimeo)

Höglund, S. "Storföretagen, Svenska Arbetsgivareföreningen och beslutsordningen i arbetarnas fackliga organisationer. Arbetsgivaresynpunkter på LO:s och fackförbundens sätt att fatta beslut om förlikningsbud perioden 1925-1941", Umeå 1978 (Mimeo)

Höglund, S. "En fallstudie i organisationsförändring: Vad drev fram 1941 års stadgeförändring i den svenska Landsorganisationen", Umeå 1979:1 (Mimeo)

Jörberg, L. "Svensk ekonomi under 100 år" i Södersten, B (ed.) "Svensk ekonomi", Stockholm 1974, sid 21-55

Kragh, B. "Stabiliseringspolitik och samhällsekonomisk balans" i Södersten, B. (ed.) "Svensk ekonomi", Stockholm 1974, sid 96-135

Lindbeck, A. "Svensk ekonomisk politik. Problem och teorier", Malmö 1975

Lipset, S.M. "Den politiska människan. Studier i politikens sociologi", Stockholm 1966

"Medlem driver på" /Byggnads/, En kurs om facklig verksamhet, organisation och medlemsdemokrati", LO-ABF-Brevskolan, Stockholm 1971

Meidner, R. "Samordning och solidarisk lönepolitik under tre decennier" i "Tvärsnitt. Sju forskningsrapporter utgivna till LO:s 75-årsjubileum 1973", Stockholm 1973, sid 7-71

Michels, R. "Political Parties. A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy", Toronto 1962 (första tyska utgåvan från 1911)

Rehn, G. "Organisationerna och friheten" i Tiden 1953:517-525

Schiller, B. "Storstrejken 1909. Förhistoria och orsaker", Göteborg 1967. Diss.

Sunesson, S. "Politik och organisation. Staten och arbetarklassens organisationer". Kristianstad 1974. Diss.

Sölvén, A. "Landsorganisationens nya stadgar. Kommenterande redogörelse", LO:s skriftserie nr 59, Stockholm 1952

Ullenhag, J. "Den solidariska lönepolitiken i Sverige". Stockholm 1971. Diss.

Westerståhl, J. "Svensk fackföreningsrörelse". Stockholm 1946. Diss.

Öhman, B. "LO och arbetsmarknadspolitiken under andra världskriget" i "Tvärsnitt. Sju forskningsrapporter utgivna till LO:s 75-årsjubileum 1973", Stockholm 1973, sid 73-150